

Erfgoednieuws 07|2020

2 | Anton Heyboer terug in het Noorden

5 | Veur Mekoar: Moi Forum! Dag van de Grunneger taal in een digitaal jasje

7 | Tentoonstellingen en activiteiten

'Exist in me': Anton Heyboer terug in het Noorden

zijn baboe, de enige vrouw aan wie hij zich in zijn vroege jeugd had gehecht.

Heyboer en het kunstenaarschap

De abstractere beeldtaal waarmee hij vervolgens doorbrak, ontwikkelde hij in een heel andere vorm van rust: de beslotenheid van zijn cel, in de psychiatrische kliniek van Santpoort. Hier liet hij zich in 1951 vrijwillig opnemen. Op grote etsvellen drukte hij zeer uiteenlopende composities van iele mensfiguren, religieuze en andere symbolen en geometrische structuren. Ze roepen werelden op van een kwetsbare, zoekende mens in een structuur, soms beweeglijke wirwar van afwisselend beschaving, natuur en geloof. Geen ets is dezelfde: hij beplakte, beschreef en betekende ze. De nummers erbij verwijzen naar de pagina's in zijn boek 'Het systeem van Anton Heyboer', dat hij tussen 1951-1955 schreef.

Zijn werk werd gekozen voor bijvoorbeeld de Documenta 2 (1959), Documenta 3 (1964) en Documenta 4 (1968) in Kassel. In 1964 won Heyboer de Japanse Ohara-prijs voor zijn werk 'Carnische mens' en werd hij 'academico onorario incisicone' aan de Accademia Fiorantina. Toonaangevende internationale musea als het

Nog tot en met 4 oktober kun je in Museum Nienoord in Leek genieten van Anton Heyboer (1924 Poelo Weh - 2005 Den Ijp). Weinigen weten dat hij zijn artistieke carrière hier vlakbij begon: in Borger. Daar had hij in 1946

ook zijn eerste tentoonstelling. Vijftien jaar na zijn overlijden eert Museum Nienoord zijn werk met een tentoonstelling van vooral vroeg werk. Zo keert Heyboer terug in het Noorden, voor heel even.

Heyboer en het Noorden

Heyboer trok destijds voor de rust naar Borger. Was zijn jeugd al onstuimig geweest, in een telkens achter vader zijn werk aan verhui-

zend gezin, de oorlogsjaren kwamen hier nog overheen. De jonge Heyboer werd als dwangarbeider tewerkgesteld in een kamp nabij Berlijn. Zijn eerste naoorlogse

werken waren naar waarneming. Zo is in Museum Nienoord zijn getekende portretstudie naar een litho van een Indonesische vrouw te zien. Die herinnerde hem aan

Museum of Modern Art (MoMA) in New York, Kunstmuseum Den Haag, het Amsterdams Stedelijk Museum, SFMoMA in San Francisco, The New Orleans Museum of Art, Museum of Fine Arts in Boston, British Museum en Tate Gallery in Londen, Haifa Museum of Art in Israël, MuHKA in Antwerpen, Ohara Museum of Art in Japan, verzamelen dit werk. Kortom: met zijn kunst verwierf Heyboer in die jaren internationale faam.

Heyboer als media-persoonlijkheid

Begin jaren tachtig verbrak Heyboer de banden met de officiële kunstwereld. Hij trok zich terug in zijn eigen habitat en ging leven volgens zijn eigen systeem, in primitieve omstandigheden ver verwijderd van alle materiële oppervlakkigheden. Voor verschillende vrouwen creëerde hij een eigen plek en rol in zijn besloten, volstrekt eigen universum. Hierop kwamen vooral populaire media af. Gevolgd door een breed pu-

bliek, dat viel voor zijn snel geschilderde, vrolijk gekleurde en van wonderlijke teksten voorziene werken. Waar Heyboer de afzondering had gezocht, werd hij tegen wil en dank een van de eerste naoorlogse mediahypes in de amusementsmedia van de snel groeiende consumptiemaatschappij.

De Twin Collectie

Ook de zusters Willy en Trees van Kleef bezochten Heyboer in zijn winkel in Den IJp en kochten af en toe iets. Er groeide een vriendschap met de schepper van het werk en zijn 'bruiden'. Gaandeweg groeiden zij beiden toe naar dat abstracte, vroegere werk waar in Den IJp sprekende voorbeelden van waren bewaard, en waarop Heyboer in nieuw werk soms op teruggreep. Hun 'Twin Collectie' geldt inmiddels als een van de meest hoogwaardige en complete Heyboer verzamelingen.

De Twin Collectie op Nienoord

De gezusters Van Kleef waren het met museumdirecteur Geert Pruiksmas eens, dat de expositiezaal van Nienoord zich uitstekend leent voor dit werk van Heyboer. De houten palen in de zaal zijn als de boomstammen waar Heyboer zo van hield... de rijtuigcollectie gaat over samenwerking met

dieren in afhankelijkheid van landschap en weer... de omringende natuur is hier onaangetaast en tsja die Borg met zijn historische netwerken... je zou het van zo 'n excentrieke 'eigenheimer' niet zeggen maar: Heyboer was enorm koningsgezind! Bovendien wordt in de Borg zelf al sinds ongeveer 50 jaar hedendaagse kunst getoond. Dankzij de samenwerking van deze dames met Museum Nienoord, zijn er ongeveer 70 werken uit de Twin Collectie te zien die niet eerder publiekelijk werden getoond.

Een paar heel bijzondere 'collectors items' bewaarden de zusters speciaal voor deze tentoonstelling, zoals de enig bekende 'kunstenaarsverklaring': een brief vanuit de psychiatrische kliniek aan zijn vriend Ewoud de Kat. 'Ik kon me haast niet op de wereld houden toen is er iets gebeurd waardoor alles anders is geworden alsof er iets doorgebroken is. Nu verf ik veel een boek heb ik uitgeschreven en volgetekend.' Mevrouw De Kat had als weduwe alle herinneringen aan Heyboer opgeruimd, maar was deze ene brief vergeten mee te geven aan de vuilnismans. Hun zoon droeg hem onlangs over aan de Twin Collectie.

Ook de (ex-) partners van Heyboer zelf gunnen bijzondere stukken aan de Twin Collectie. Naast de

vroege werken van Heyboer zijn er ook andere handschriften en originele foto's in de tentoonstelling te zien. Onder meer van de bekende fotograaf Nico Koster uit Amsterdam. Willem Hoiting wandelde met de zusters en zijn camera door de tentoonstelling en maakte daar een documentaire van, die in de zaal draait.

Een voorlopig hoogtepunt in de tentoonstelling vormde een bezoek van een aantal partners van Heyboer, zowel uit zijn heel jonge als uit zijn latere jaren. Zij namen de eerste exemplaren in ontvangst van de catalogus, waar alle geëxposeerde werken in opgenomen zijn (vormgeving en fotografie: Frank Abspoel). Met Trees en Willy van Kleef waren zij het erover eens, dat Heyboer zelf ingenomen zou zijn geweest met de presentatie van dit werk in deze sfeer. Terug vlakbij Borger, op deze prachtplak.

Verlenging: nog meer Heyboer!

Vanwege de jaarlijkse manifestatie Kunst op Nienoord (10-11 oktober) kan de tentoonstelling niet worden verlengd. Maar Museum Nienoord sprak met de dames Van Kleef af, dat zij erna terugkomen en wel met ander werk van Anton Heyboer. Dan zal de nadruk liggen op later, 'com-

merciëler' werk. En uit dat deel van hun verzameling willen zij ook wel werken te koop aanbieden. Museum Nienoord nodigde Nico Koster ook uit om dan terug te komen en wel met meer werk. Hij wordt in 2020 namelijk 80. Decennia lang was hij fotograaf voor De Telegraaf, in een periode dat fotografie nog een bijzonderheid was. Veel iconische foto's blijken van hem te zijn, zoals de serie van Yoko Ono en John Lennon in het Amsterdamse hotelbed.

Instaprondleidingen en workshops

Met enige regelmaat komen Willy en Trees van Kleef naar Nienoord, om (gratis) instaprondleidingen te geven. Hierbij vertellen zij over hun vriendschap met Anton en de dames Heyboer, over wat deze specifieke werken zo bijzonder maakt en wat hen hierin raakt. Op www.museumnienoord.nl lees je over de data, en inschrijfmogelijkheden. Kunstenaars Carmen Schilstra komt een workshop etsen geven: 'Heyboer aan de keukentafel'.

Wees er op tijd bij want: de instaprondleidingen waren tot nu toe altijd volgeboekt.

Van harte welkom in Museum Nienoord!

Museum Nienoord
Nienoord 1, 9351 AC Leek
(0594) 51 22 60
info@museumnienoord.nl
www.museumnienoord.nl

Hier kinst
plat
proaten!

Veur Mekoar: Moi Forum!

Dag van de Grunneger taal in een digitaal jasje

Centrum Groninger Taal & Cultuur (CGTC) lanceert op zaterdag 5 september een nieuwe talkshow in en over de Groninger taal: Moi Forum! – Veur Mekoar. Centraal thema van de uitzending is het gebruik van het Gronings in de huidige tijd en in de toekomst. In het Forumgebouw in Stad

ontvangt presentator Marcel Nieuwenweg (bekend van RTV Noord) verschillende bekende Groninger gasten aan tafel. Hij wordt tijdens de uitzending bijgestaan door sidekick Jan Veldman, muzikant en theater-(script)schrijver. Ook is er tussen de gesprekken door ruimte voor

livemuziek van Wat Aans en Westkantstad. De talkshow wordt om acht uur 's avonds rechtstreeks gestreamd via het online kanaal van het Forum.

Geen Dag van de Grunneger taal
Elk jaar organiseert CGTC op de eerste zaterdag van de Meert-

moand Streektoalmoand de Dag van de Grunneger taal; een themadag met streektaalmuziek, taalactiviteiten, lezingen, cursussen en met een speciale Toalmaat. Omdat de Dag dit jaar op zaterdag 21 maart voor het eerst plaats zou gaan vinden in het Forum onderging het evenement een naams-

verandering; Moi Forum! Dag van de Grunneger taal. Het programma was veelbelovend en het leek een bijzondere dag te gaan worden in de nieuwe huiskamer van de stad. Maar Covid-19 en de landelijke maatregelen rondom het coronavirus gooiden begin maart roet in het eten. Evenementen mochten niet meer plaatsvinden en de organisatie kon helaas niet anders dan de Dag van de Grunneger taal ook af te gelasten.

Veur Mekoar

Ondertussen heeft de organisatie van Moi Forum! niet stilgezeten en is er druk nagedacht over een

alternatief voor de Dag van de Grunneger taal. Een groot publieksevenement neerzetten in het najaar van 2020, zoals dat in maart gepland stond, kan dit najaar helaas nog geen doorgang vinden. Om het publiek en de liefhebbers van de Groninger taal dit jaar toch iets bijzonders aan te bieden komt CGTC nu met een digitaal alternatief: Moi Forum! – Veur Mekoar. Een live-streaming talkshow over het Gronings van nu en in de toekomst, over het Gronings als taal van iedereen en veur mekoar.

Tafelgasten

Tijdens Moi Forum! – Veur Mekoar gaan Marcel Nieuwenweg en Jan Veldman met verschillende tafelgasten in gesprek over het Gronings. Koos Wiersma, burgemeester van Appingedam, is te gast en met Rick Baptist van rapformatie Wat Aans gaat hij in gesprek over het Gronings en taalverandering in de Groninger samenleving. Schrijfster Fieke Gosselaar komt langs en vertelt over haar eigen werk en het gebruik van het Gronings in de literaire wereld. Acteur Roger Goudsmit is een bekende in de Groninger theaterwereld. Hij geeft zijn visie op het Gronings als thea-tertaal en als taal geplaatst tussen meerdere culturen. Nieuwkomer

in de Groninger dichtersscene is Knoalster Daniël Wolgen. Hij komt een gedicht voordragen uit zijn debuutbundel Poëzieboudel van Wolgen.

Zangeres Marlene Bakker vertelt over het Gronings als inspiratie voor haar muziek en zingt een nummer uit haar huidige theater-tour RAIF. Hoogleraar Goffe Jensma van de Rijksuniversiteit Groningen geeft uitleg over het Gronings als onderdeel van de taalwetenschap en over de digitale multimediale taal-database voor het Gronings: WoordWaark. Olaf Vos, muzikant en streektaalconsulent onderwijs voor CGTC, is bezig met het ontwikkelen van Gro-

ningstalig onderwijsmateriaal voor VO en het basisonderwijs. Tijdens Moi Forum! – Veur Mekoar vertelt hij hier meer over en komt hij met een speciale Veur Mekoar rap.

Organisatie

Moi Forum! – Veur Mekoar is ontwikkeld door Centrum Groninger Taal & Cultuur (CGTC) in samenwerking met Forum Groningen en Stichting t Grunneger Bouk. Het initiatief wordt ondersteund door een financiële bijdrage van de Provincie Groningen. Kijk voor meer informatie over Veur Mekoar – Moi Forum! op www.cgtc.nl

Museum Stad Appingedam **Stadsgezichten van Appingedam** **tot en met 13 september**

Eén van de inzichten die de corona-crisis en het bijbehorende thuisblijven ons gegeven heeft, is dat het dicht bij huis eigenlijk mooi is! Dat geldt zeker voor de stad Appingedam: een sfeervolle plaats die al sinds 1327 als stad op de kaart werd gezet. Eén van de mooiste schilderijen van Appingedam is gemaakt in 1665, door Claes Hendericx. Het schilderij is eigendom van de gemeente en hangt normaal gesproken in het oude raadhuis. Maar voor deze gelegenheid is het schilderij in het museum te bewonderen, te midden van vele stadsgezichten van bekende en minder bekende schilders.

GRID-Grafisch Museum **Groningen**

Met opzet. Pop-up boeken uit de collectie Ruurd de Boer **tot en met 13 september**

Grafisch ontwerper Ruurd de Boer verzamelt al veertig jaar pop-up boeken. Het begon toen hij voor zijn studie naar Groningen kwam. Jarenlang begon zijn bezoek aan een buitenlandse stad met een gang naar de boekhandels. In zijn collectie bevinden zich behalve boeken met een Nederlandse tekst exemplaren in het Italiaans, Spaans, Duits, Frans en Engels.

Het gaat in pop-up boeken natuurlijk in de eerste plaats om de illustraties en de vernuftige technieken om deze tot leven te laten komen. Door verschillende technieken te combineren, speciale effecten in te zetten en soms zelfs chips met muziek en geluiden tussen de bladzijden te verbergen, worden de pop-up boeken ware spektakelstukken, waaraan van alles te beleven valt: lezen, kijken, luisteren, spelen, leren en genieten. De selectie van ruim 50 beweegbare boeken uit de collectie van Ruurd de Boer laat zoveel mogelijke verschillende illustratiestijlen en technieken zien. Geniet van dit spektakel!

Muzeeaquarium Delfzijl **Amsterdamse School in Delfzijl** **12 september 2020 tot en met** **3 januari 2021**

Delfzijl kent een aantal aansprekende voorbeelden van de

architectuurstijl Amsterdamse School, zoals de voormalige Zeevaartschool Abel Tasman (nu het kantoor van Amasus), het gemeentehuis en de wijk Oud West. Ook in dorpen binnen de gemeente Delfzijl als Spijk, Bierum en Holwierde is de Amsterdamse School vertegenwoordigd. Voor de tentoonstelling zoekt het museum objecten in deze stijl, die grotendeels in de jaren '20 en '30 van de vorige eeuw werd toegepast, ook in de vormgeving van sier- en gebruiksvoorwerpen en meubilair. Met name stoelen, bijzettafels, boekensteunen, lampen, boekomslagen, serviezen maar ook bouwfragmenten zoals brievenbussen en glas-in-loodramen zijn toen in deze stijl uitgevoerd. De stijl is verwant aan de Art Deco, met geometrische vormen en versieringen, zoals waaivormen en trapjes. In de architectuur is het vooral de toepassing van decoratief metselwerk, gesinterde stenen en opvallende dakvormen. Mocht u voorwerpen of beeldmateriaal van de Amsterdamse School hebben dat u aan het Muzeeaquarium wilt uitlenen voor de expositie, wilt u dan een mail sturen, liefst met foto, naar info@muzeeaquarium.nl of telefonisch contact opnemen (0596-632277).

Museum Møhlmann **Appingedam**

In het spoor van Jan Mankes **tot en met 28 september**

Het is dit jaar 100 jaar geleden dat Jan Mankes (1889-1920) op 30-jarige leeftijd aan de gevolgen van tbc overleed. In dit herdenkingsjaar toont Museum Møhlmann vier onbekende werken: drie kleine aquarellen en mogelijk Mankes' allerlaatste tekening van zijn 15 maanden oude zoon Beint. Ook belicht het museum de grafiek (waaronder kleurvarianten), enkele tekeningen, 22 originele handgeschreven brieven, en veel achtergronddocumentatie. Van de tentoonstelling is een [filmimpressie](#) gemaakt:

Magnifieke Miniaturen, 3e editie **tot en met 27 september**

Voor de derde keer op rij: de jaarlijks terugkerende grote expositie in Museum Møhlmann met louter werken van klein formaat. Niets is groter dan 14 bij 14 (bij 14) centimeter.

Kerk Zuurdijk

Im Gesichtskreis

tot en met 30 september

Heidrun Prost, geboren in Beieren, wonend in het Rheiderland net over de grens, exposeert in de kerk van Zuurdijk. Heidrun Prost, geboren in 1966 in Kaufbeuren,

Duitsland, is lid van de BBK Oostfriesland (Bund Bildender Künstler) en lid van 'Kunst aan de rand van Nederland'. Ze had verschillende tentoonstellingen in Oostfriesland, Beieren, Belfast en Nederland.

In de tentoonstelling 'Im Gesichtskreis' toont ze olie- en pastelschilderijen van luchten, die ze dag in, dag uit, enkele maanden lang vastlegde. Heidrun vertelde dat dit werk ook een beetje haar heimwee naar de bergen verbeeldt. Immers, die wolken zijn net bergen! Heidrun schildert vooral. Ze onderzoekt het gezicht achter de mens, het wezen van hemel en aarde, van de natuur en van de dingen. Ze wordt geraakt door een bepaalde kleurtoon, door een verhaal, een geschiedenis of door de magie in een foto, een gebeurtenis of ervaring. Haar werk is altijd 'eine Grenzwanderung', een tocht op de grens van figuurlijk werk, fictie en abstractie. De kerk is altijd open.

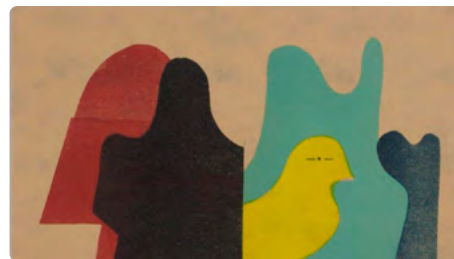
Groninger Museum
Wat zullen de burens zeggen?
tot en met 4 oktober

Het Groninger Museum heeft een uitgebreide en unieke collectie hedendaagse fotografie. De tentoonstelling **Wat zullen de burens zeggen?** toont een brede selectie van werk van toonaangevende

fotografen uit binnen- en buitenland uit de laatste 50 jaar. Van de documentaire fotografie uit de jaren '70 van Diane Arbus en Larry Clark, via de portretfotografie van Anton Corbijn en Catherine Opie en de modiefotografie van Inez van Lamsweerde uit de jaren '80 en '90, tot de geënceneerde voorstellingen van Ruud van Empel en David LaChapelle uit het laatste decennium. Thema's als diversiteit, maakbaarheid en identiteit komen aan de orde met als overkoepelende vraag: waarom bekijken we onszelf steeds meer door de denkbeeldige lens van een ander?

Drukker in oorlogstijd,
H.N. Werkman en de Blauwe Schuit.

tot en met 4 oktober
Vaderlandsliefde, volharding en hoop op een betere toekomst: dit zijn veel voorkomende thema's in de druksels van H.N. Werkman voor de Blauwe Schuit, een gezelschap dat werd opgericht aan het eind van 1940. Aan de hand van onder andere gebeden, psalmen, teksten uit de Joodse en Jiddische cultuur en moderne poëzie reageert het gezelschap op de bezetting. De Blauwe Schuit is opgericht door drukker Hendrik Nicolaas Werkman (1882-1945), dominee August

Henkels, de scheikundige Ate Zuithoff en gymnasiumlerares Adri Buning. Hendrik Werkman verzorgt bij al deze uitgaven de typografie, en de kleurrijke, soms zelfs uitbundige illustraties. Het is voor hem en de andere 'Schipperen van de Blauwe Schuit' een vorm van persoonlijk verzet in de donkere oorlogsjaren.

Veenkoloniaal Museum
Veendam
Mummia. Gedreven door onze
kerheid. Beelden uit het veen
van turf.

6 september 2020 tot en met 7 februari 2021
Een tentoonstelling geïnspireerd op turf en bijgeloof. Turf bestaat uit natuurlijk materiaal, ontstaan door veengroei in moerasgebieden die rijk zijn aan zuurstofarm water. Turfgravers komen tijdens het graven soms veenlijken tegen. In de 19de eeuw werden die vermalen tot mummia, een kostbaar poeder dat potentieverhogend zou werken.

Kunstenaar Dioni ten Busschen experimenteert al jaren met vorm-

geving, kleur en de functionaliteit van turf en turfstrooisel en is daarmee grensverleggend. Het resultaat is een scala van oorspronkelijke kunst- en designobjecten gemaakt van turf. Sterker nog ze maakt zelfs beelden van turf en tijdens Leeuwarden, culturele hoofdstad van Europa een turfpaard.

Noordelijk Scheepvaartmuseum
Groningen

Stort! 10.000 jaar Groningers en hun afval. 19 september 2020 tot en met 28 februari 2021

Het is mensen eigen om overal waar ze komen hun sporen na te laten. Al meer dan 10.000 jaar. Daarover gaat **Stort!**, over afval van toen tot en met nu. En over een toekomst die misschien wel afvalvrij kan zijn. In **Stort!** ga je mee naar de wereld van afval van bijna 500 generaties terug, naar de middeleeuwse vuilnisstad, naar het vuilstort van 1600, 1700, 1800, 1900, van nu en straks.

Colofon

Jaargang 1, nummer 7, augustus 2020

ISSN: 24-05-8270

Redactie:

Thea Pol, Hester Hazenberg

Met medewerking van:

Patricia Ottay, Anna Pot,
Geert Pruiksma, Paul Meek
(omslagfoto landschap)

Wilt u reageren of heeft u kopij:

info@erfgoedpartners.nl

Vormgevingsconcept en lay-out:

Gerard de Vries, Smartmobiletour.nl

Erfgoednieuws is de digitale
nieuwsbrief van Erfgoedpartners,
en verschijnt iedere maand.

Erfgoedpartners

Lopende Diep 8

9712 NW Groningen

(050) 313 00 52

www.erfgoedpartners.nl

ERFGOEDPARTNERS

